

الگوی ساختاری پیش‌بینی درگیری تحصیلی بر اساس توانایی شناختی و وضعیت اجتماعی - اقتصادی با میانجی‌گری اشتیاق تحصیلی در دانش‌آموزان*

لیلا امیری^۱، حسین ابراهیمی مقدم^۲، نرگس باباخانی^۳

Structural model of predicting academic engagement based on cognitive ability and socioeconomic status by mediating academic enthusiasm in students

Leyla Amiri¹, Hossein Ebrahimi Moghadam², Narges Babakhani³

چکیده

زمینه: درگیری تحصیلی از متغیرهای تأثیرگذار در حوزه آموزش و یادگیری است که از عوامل مختلفی تأثیر می‌پذیرد، اما توانایی شناختی، وضعیت اجتماعی - اقتصادی و اشتیاق تحصیلی چگونه تأثیر دارد؟ **هدف:** این پژوهش به منظور بررسی الگوی ساختاری پیش‌بینی درگیری تحصیلی بر اساس توانایی شناختی و وضعیت اجتماعی - اقتصادی با میانجی‌گری اشتیاق تحصیلی در دانش‌آموزان دختر متوسطه شهرستان رومشکان در سال ۹۶-۹۷ انجام شد. **روش:** روش پژوهش توصیفی - همبستگی از نوع مدل‌سازی معادلات ساختاری بود. جامعه‌ی آماری پژوهش، شامل کلیه دانش‌آموزان دختر متوسطه دوم شهرستان رومشکان بود که با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای تعداد ۳۱۷ نفر انتخاب شدند. ابزارهای مورد استفاده شامل پرسشنامه درگیری تحصیلی ریو (۲۰۱۳)، پرسشنامه توانایی شناختی نجاتی (۱۳۹۲)، پرسشنامه اشتیاق تحصیلی فردریکز و همکاران (۲۰۰۴) و پرسشنامه محقق ساخته وضعیت اجتماعی - اقتصادی و اطلاعات جمعیت‌شناختی بودند. برای تحلیل داده‌ها از روش مدل‌سازی معادلات ساختاری استفاده شد. **یافته‌ها:** نتایج بیانگر اثرات معنی‌دار مستقیم توانایی شناختی، وضعیت اجتماعی - اقتصادی، و اشتیاق تحصیلی بر درگیری تحصیلی و همچنین اثرات معنی‌دار مستقیم توانایی شناختی و وضعیت اجتماعی - اقتصادی بر اشتیاق تحصیلی بود ($P < 0/05$). همچنین، توانایی شناختی و وضعیت اجتماعی - اقتصادی غیرمستقیم معناداری به واسطه اشتیاق تحصیلی بر درگیری تحصیلی داشتند ($P < 0/05$). همچنین، نتایج نشان داد که مدل طراحی شده با داده‌های نمونه این پژوهش برازش مناسبی داشت. **نتیجه‌گیری:** بنابراین الگوی ساختاری مذکور می‌تواند میزان درگیری تحصیلی دانش‌آموزان را با توجه به متغیرهای توانایی شناختی و وضعیت اجتماعی - اقتصادی و اشتیاق تحصیلی پیش‌بینی کند.

واژه کلیدی‌ها: درگیری تحصیلی، اشتیاق تحصیلی، توانایی شناختی، وضعیت اجتماعی - اقتصادی، دانش‌آموز

Background: Academic engagement is one of the effective variables in the field of education and learning, which is affected by various factors, but to what extent can cognitive ability, socioeconomic status and academic enthusiasm? **Aims:** The present study was carried out to investigate the structural pattern of predicting academic engagement based on cognitive ability and socioeconomic status by mediating academic enthusiasm in high school students in the city of Rumshkan in 2017-2018. **Method:** The research method was descriptive-correlational of structural equation modeling type. The statistical population of the study consisted of all secondary school female students in the city of Rumshkan who were selected by multi-stage cluster sampling method (317 people). The used instruments included Reeve's (2013) academic engagement scale, Nejati's (2013) cognitive ability questionnaire, Fredericks et al (2004) academic enthusiasm inventory, and researcher-made socio-economic and demographic information questionnaire. The data were analyzed by structural equation modeling. **Results:** The results showed significant direct effects of cognitive ability, socioeconomic status, and academic enthusiasm on academic engagement as well as significant direct effects of cognitive ability and socioeconomic status on academic enthusiasm. Also, cognitive ability and socioeconomic status had significant indirect effects on academic engagement by mediating academic enthusiasm. Also, results showed that the designed model by using the present study sample had appropriate model fit. **Conclusions:** Therefore, the mentioned structural pattern can predict the extent of students' academic engagement with regard to the variables of cognitive ability, socioeconomic status, and academic enthusiasm. **Key words:** Academic engagement, Academic enthusiasm, Cognitive ability, Socioeconomic status, Student

Corresponding Author: H.ebranimi Moghaddam@riau.ac.ir

* این مقاله برگرفته از پایان‌نامه دکتری نویسنده اول است

۱. دانشجوی دکتری روانشناسی تربیتی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد رودهن، رودهن، ایران

۱. Ph.D Student of Educational Psychology, Islamic Azad University, Roudehen Branch, Roudehen, Iran

۲. دانشیار، گروه روانشناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد رودهن، رودهن، ایران (نویسنده مسئول)

۲. Associate Professor, Islamic Azad University, Roudehen Branch, Roudehen, Iran (Corresponding Author)

۳. استادیار، گروه روانشناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد رودهن، رودهن، ایران

۳. Assistant Professor, Islamic Azad University, Roudehen Branch, Roudehen, Iran

پذیرش نهایی: ۹۸/۰۱/۲۲

دریافت: ۹۷/۱۲/۰۱

مقدمه

کمتری را نشان می‌دهند و برای شکست در مدرسه و ترک تحصیل آمادگی بیشتری دارند (بورکوسکی و تورپ^۶، ۱۹۹۴). در تعریف وضعیت اجتماعی گفته شده: ارزشی که یک گروه برای یک نقش اجتماعی قائل است و ارزش یک چیز وقتی به دست می‌آید که نسبت آن با چیزهای دیگر مشخص شود و درجه‌بندی صورت گیرد (اگبرن^۷ و همکاران، ۱۳۵۰؛ به نقل از ابراهیم‌پور، پورجلی و رمضانی ممقانی، ۱۳۹۱). در این تعریف بیش از همه مقدار درآمد سالانه به عنوان عملکرد کلی وضع اقتصادی در نظر گرفته شده است. وضعیت اقتصادی تعیین کننده قدرت خرید، استاندارد زندگی، کیفیت زندگی، بعد خانواده و الگوهای بیماری و رفتار انحرافی در جامعه هستند (زرننگ، ۱۳۹۱).

سازه مطرح دیگر اشتیاق تحصیلی است که به رفتارهایی که به یادگیری و پیشرفت تحصیلی مربوط است، اطلاق می‌شود. (پینتیرینی، سوائینی و پایلوت^۸، ۲۰۱۴). در نظریات یادگیری، انگیزش و اشتیاق ترکیبی از روی آوردهای رفتاری و شناختی است (به نقل از عقیلی، ۱۳۹۴). اشتیاق تحصیلی شامل روش‌هایی است که طی آن مؤسسات، منابع، فرصت‌های یادگیری و خدمات خود را طوری سازمان‌دهی می‌کنند که دانش‌آموزان را به شرکت در این گونه فعالیت‌ها و کسب منافع ترغیب کنند (کوجورج^۹، ۲۰۱۰). افرادی که اشتیاق تحصیلی داشته باشند، توجه و تمرکز بیشتری بر مسائل و موضوعات مورد هدف یادگیری دارند، سخت تلاش می‌کنند، از انجام وظائف تحصیلی لذت می‌برند، به قوانین محل تحصیل تعهد بیشتری نشان می‌دهند، از انجام رفتارهای ناسازگارانه و نامطلوب اجتناب می‌کنند و در آزمون‌ها عملکرد بهتری دارند (کلوسن و بوتیلیر^{۱۰}، ۲۰۱۷).

هرچند تاکنون پژوهشی با چنین متغیرهایی برای پیش‌بینی درگیری تحصیلی صورت نگرفته است اما مطالعات پراکنده‌ای همچون پژوهش‌های شیخ‌الاسلامی و کریمیان‌پور (۱۳۹۷)، نکاوند، جعفری و آراسته (۱۳۹۷)، مومنی، عباسی، پیرانی و بگیان کوله مرز (۱۳۹۶)، گونز و کازو^{۱۱} (۲۰۱۵)، ریس، براکت، رایورز، وایت و

درگیری تحصیلی سازه‌ای است که اولین بار برای تبیین شکست و افت تحصیلی به کار رفته و به عنوان پایه و اساسی برای اقدامات اصلاح‌گرایانه در زمینه تعلیم و تربیت مطرح شده است (فردریکس، بلومنفیلد و پاریس^۱، ۲۰۰۴). درگیری تحصیلی به‌عنوان یک اصل اساسی در پیشرفت تحصیلی، میزان، سرعت، نرخ اتمام تحصیل و رفتارهایی با ضریب ریسک پایین‌تر بیان شده است. این اصطلاح در مدرسه مربوط به درگیری در فضای تحصیلی و فعالیت‌های مربوط به امور فوق‌برنامه مانند ورزش، موسیقی و مسائل انضباطی دانش‌آموزان می‌شود. همچنین جنبه‌هایی از برنامه درسی و روابط دانش‌آموزان با معلم و سایر هم‌کلاسی‌ها را نیز شامل می‌شود. نهایتاً درگیری تحصیلی در فعالیت‌های یادگیری به جنبه‌های خاصی از فعالیت و یا ساختار آن مرتبط می‌شود (فردریکس، ۲۰۱۵). درگیری یک عامل قابل تغییر و منعطف است که به آسانی می‌تواند تحت تأثیر شرایط اجتماعی و یا عوامل آموزشی قرار بگیرد. در حقیقت ارتقاء درگیری تحصیلی از اهداف اصلی بسیاری از تلاش‌های مشارکت مدارس خصوصاً در سطح آموزش متوسطه بوده است (انجمن پژوهش بین‌الملل و موسسه داروسازی^۲، ۲۰۰۴). عوامل زیادی در درگیری تحصیلی نقش دارند از جمله توانایی‌های شناختی است که عبارت است از فرایندهای عصبی درگیر در اکتساب، پردازش، نگهداری و کاربست اطلاعات (دوکاس^۳، ۲۰۰۴؛ شتلورث^۴، ۲۰۱۰). در واقع توانایی شناختی، توانایی است که با روند رشد فیزیکی همراه بوده و به اشخاص اجازه می‌دهد اطلاعات مختلف را پردازش کنند. به عبارت دیگر توانایی تفکر و استدلال و صحبت کردن، به خاطر سپردن، سازماندهی کردن، درک و فهم بخشی از آن است (پرویز و شریفی، ۱۳۹۰).

عامل دیگر وضعیت اجتماعی - اقتصادی و محیط خانواده است که تأثیر به‌سزایی در رشد توانایی‌های شناختی، اجتماعی و عاطفی افراد دارد (میس^۵، ۱۹۹۷) و کودکان متعلق به خانواده‌های با وضعیت اجتماعی - اقتصادی پایین‌تر معمولاً انگیزش و موفقیت تحصیلی

7. Egber

8. Pietarinen, Soini & Pyhalto

9. Kuh George

10. Clossen & Boutilier

11. Gunuc & Kuzu

1. Fredericks, Blumenfeld & Paris

2. National Research Council and Institute of Medicine

3. Dukas

4. Shettleworth

5. Meece

6. Borkowski & Thrope

جهت رعایت ملاحظات اخلاقی در این پژوهش، به شرکت کنندگان پژوهش توضیح داده شد که آنان در پژوهشی که قصد دارد ساخت و بررسی یک مدل جدید را بر روی درگیری تحصیلی بررسی نماید، شرکت می‌کنند و به آنان این اطمینان داده شد که اطلاعات مرتبط با آنها محرمانه است. همچنین رضایت آنان برای شرکت در پژوهش جلب شد. از تحلیل مسیر برای بررسی فرضیه‌های رابطه‌ای و از شاخص‌های کلی برازش برای بررسی برازش مدل پیشنهادی استفاده شد. تحلیل داده‌ها به وسیله نرم‌افزار لیزرل انجام شد.

ابزار

درگیری تحصیلی ریو (۲۰۱۳): این پرسشنامه شامل ۱۷ سؤال است که شرکت کنندگان پاسخ‌های خود را در طیف هفت گزینه‌ای لیکرت (بسیار مخالف، مخالف، تاحدودی مخالف، متوسط، تاحدودی موافق، موافق، بسیار موافق) درجه‌بندی می‌کنند. این پرسشنامه از چهار خرده‌مقیاس عاملی (سؤالات ۵ تا ۹)، رفتاری (سؤالات ۱ تا ۴)، شناختی (سؤالات ۱۰ تا ۱۳) و عاطفی (سؤالات ۱۴ تا ۱۷) تشکیل شده است. ضریب آلفای کرونباخ برای درگیری تحصیلی ۰/۷۷ و برای سه خرده‌مقیاس درگیری شناختی، رفتاری و انگیزشی به ترتیب ۰/۷۴، ۰/۸۶ و ۰/۷۹ به دست آمده است (ثمره و خضری مقدم، ۱۳۹۴). در ایران زرننگ (۱۳۹۱) خصوصیات روانسنجی این پرسشنامه را مطلوب گزارش کرد. آلفای کرونباخ این پرسشنامه در این پژوهش ۰/۹۲ به دست آمد.

توانایی شناختی نجاتی (۱۳۹۲): این پرسشنامه ۳۰ سؤال دارد و در طیف پنج گزینه‌ای لیکرت (هرگز، به ندرت، بعضی اوقات، بیشتر اوقات، همیشه) مشخص شده است. این مقیاس ابعاد حافظه، توجه انتخابی و کنترل مهارتی، تصمیم‌گیری، برنامه‌ریزی، توجه پایدار، شناخت اجتماعی و انعطاف‌پذیری شناختی را می‌سنجد. آلفای کرونباخ پرسشنامه ۰/۸۳۴ و همبستگی پیرسون دو نوبت آزمون در سطح ۰/۰۰۱ معنادار بوده است و خصوصیات روانسنجی آن مورد تأیید قرار گرفته است (نجاتی، ۱۳۹۲). آلفای کرونباخ این پرسشنامه در این پژوهش ۰/۸۳ به دست آمد.

اشتیاق تحصیلی فردریکر و همکاران (۲۰۰۴): این مقیاس دارای ۱۵ گویه است که این گویه‌ها سه خرده‌مقیاس اشتیاق رفتار، اشتیاق

سالووی^۱ (۲۰۱۲) درباره اشتیاق تحصیلی؛ مطالعات اقدامی و یوسفی (۱۳۹۷)، ماریا فال و رابرت^۲ (۲۰۱۲) در خصوص درگیری تحصیلی، پژوهش‌های برنندز^۳ (۱۹۹۵)، کانل، هالپرن - فلشر، کلیفورد، کرینچلو و یوزینگر^۴ (۱۹۹۵)، گاتفرید، فلمینگ و گاتفرید^۵ (۱۹۹۸)، صمدپور (۱۳۸۵) در خصوص وضعیت اجتماعی - اقتصادی انجام شده است و نتایج پژوهش‌های انجام شده حاکی از رابطه متغیرهای مذکور با متغیر درگیری تحصیلی بود و قابلیت پیش‌بینی واریانس متغیر مذکور را داشتند.

با توجه به اهمیت درگیری تحصیلی و نقش آن در میزان یادگیری و پیشرفت تحصیلی، بررسی متغیرهای تأثیرگذار در آن می‌تواند به برنامه‌ریزی و اقدامات مناسب آموزشی کمک کند. از سویی معرفی و بسط الگوهای جدید در حیطه‌ی درگیری تحصیلی موجبات گسترش مرزهای دانش در این زمینه و موجب کاربرد عملی آن در افزایش یادگیری دانش‌آموزان می‌شود. لذا این پژوهش به دنبال این سؤال بود که آیا می‌توان یک الگوی ساختاری برای پیش‌بینی درگیری تحصیلی بر اساس توانایی شناختی و وضعیت اجتماعی - اقتصادی با میانجیگری اشتیاق تحصیلی در دانش‌آموزان دختر مقطع متوسطه طراحی نمود؟

روش

این پژوهش، توصیفی-همبستگی از نوع معادلات ساختاری بود. این پژوهش برای بررسی رابطه ساختاری بین متغیرهای درگیری تحصیلی، اشتیاق تحصیلی، توانایی شناختی و وضعیت اجتماعی - اقتصادی دانش‌آموزان دختر شهر رومشگان صورت گرفت. جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه دانش‌آموزان دختر متوسطه دوم شهرستان رومشگان از توابع استان لرستان که در سال تحصیلی ۹۷-۹۶ مشغول به تحصیل بودند، انجام گرفت که تعداد آن‌ها مطابق با آمار ارائه شده توسط آموزش و پرورش ۱۸۰۰ نفر بود. از بین جامعه مذکور ۳۱۷ نفر بر اساس جدول مورگان به روش نمونه‌گیری خوشه-ای چندمرحله‌ای انتخاب شدند، به این صورت که ابتدا شهر به چند ناحیه تقسیم، سپس از بین نواحی چند مدرسه و نهایتاً از بین مدارس ۳ مدرسه انتخاب شد.

4. Connel, Halpern-Felsher, Clifford, Crinchlow & Usinger

5. Gottfried, Fleming & Gottfried

1. Reyes, Brackett, Rivers, White & Salovey

2. Maria Fall & Roberts

3. Berends

در این پژوهش برای ارزیابی نرمال بودن از آزمون کولموگروف - اسمیرنف برای متغیرها استفاده شد که در تمامی متغیرها مقدار معناداری بزرگتر از ۰/۰۵ بدست آمد. نتایج شاخص های توصیفی متغیرها در جدول ۲ گزارش شده است. بررسی همبستگی بین متغیرهای پژوهش نشان داد که تمامی متغیرهای به صورت معنی داری در سطح $P < 0/001$ با هم رابطه مثبت دارند (جدول ۲).

نتایج بارهای عاملی و مقدار آزمون t نشان می دهد که توانایی شناختی، وضعیت اقتصادی - اجتماعی بر درگیری تحصیلی و اشتیاق تحصیلی اثر مستقیم دارند. اشتیاق تحصیلی نیز بر درگیری تحصیلی اثر مستقیم دارد. همچنین توانایی شناختی و وضعیت اقتصادی - اجتماعی به واسطه اشتیاق تحصیلی بر درگیری تحصیلی اثر غیرمستقیم دارند (جدول ۳).

نتایج جدول ۴ نشان می دهد که مقادیر دو شاخص CFA و TLI بزرگتر از ۰/۹ است که بیانگر قابل قبول بودن برازش مدل اندازه گیری است. RMSEA نیز کمتر از مقدار ۰/۰۸ است که خبر از برازش خوب الگو توسط داده ها است. با توجه به مطالب گفته شده می توان گفت که مدل اندازه گیری از برازش خوبی برخوردار است.

عاطفی و اشتیاق شناختی را می سنجد و در طیف پنج گزینه ای لیکرت (هرگز، به ندرت، بعضی اوقات، بیشتر اوقات، همیشه) درجه بندی شده است. عباسی، اعیادی، شفیع و پیرانی (۱۳۹۴) ضریب قابلیت اعتماد این مقیاس را ۰/۶۶ به دست آوردند. مقدار آلفای کرونباخ در پژوهش جوادی علمی، اسدزاده، دلاور، درتاج (۱۳۹۷) برای سه خرده مقیاس رفتاری، عاطفی و شناختی به ترتیب ۰/۸۷، ۰/۹۱ و ۰/۷۳ گزارش شده است. آلفای کرونباخ این پرسشنامه در این پژوهش ۰/۶۶ به دست آمد.

پرسشنامه محقق ساخته وضعیت اجتماعی - اقتصادی که شامل مؤلفه های درآمد خانواده، شغل پدر، شغل مادر، تحصیلات مادر، منطقه زندگی، متراژ خانه، تعداد اتاق ها و وضعیت تغذیه بود.

یافته ها

میانگین و انحراف معیار متغیرهای پژوهش به ترتیب درگیری تحصیلی $(3/59 \pm 1/7)$ ، توانایی شناختی $(4/15 \pm 1/6)$ ، اشتیاق تحصیلی $(4/65 \pm 1/8)$ و وضعیت اقتصادی - اجتماعی $(4/32 \pm 1/8)$ بود.

جدول ۱. درستی همگرا و قابلیت اعتماد متغیرهای پژوهش

متغیرهای پژوهش	آلفای کرونباخ	AVE	CR
درگیری تحصیلی	۰/۸۴۷	۰/۵۹۸	۰/۸۷۷
توانایی شناختی	۰/۸۰۶	۰/۶۳۱	۰/۸۴۹
اشتیاق تحصیلی	۰/۷۸۱	۰/۵۹۲	۰/۷۹۹
وضعیت اقتصادی - اجتماعی	۰/۸۵۲	۰/۶۴۸	۰/۸۵۴

آلفای کرونباخ متغیرهای پژوهش بزرگتر از ۰/۶ بوده و بنابراین از نظر قابلیت اعتماد، تمامی متغیرها مورد تأیید است. مقدار میانگین واریانس استخراج شده (AVE) همواره بزرگتر از ۰/۵ بود و درستی همگرا تأیید شد. مقدار درستی مرکب نیز بزرگتر از AVE بود (جدول ۱).

جدول ۲. ماتریس همبستگی متغیرهای پژوهش

متغیرها	درگیری تحصیلی	اشتیاق تحصیلی	توانایی شناختی	وضعیت اقتصادی - اجتماعی
درگیری تحصیلی	۱			
اشتیاق تحصیلی	*۰/۷۴۵	۱		
توانایی شناختی	*۰/۷۹۶	*۰/۶۳۸	۱	
وضعیت اقتصادی - اجتماعی	*۰/۶۹۱	*۰/۷۷۸	*۰/۵۹۳	۱

* $P < 0/001$

متغیرها	اثرات	بار عاملی	مقدار t	سطح معناداری
توانایی شناختی	درگیری تحصیلی	۰/۷۸	۲/۰۴	* P<۰/۰۵
وضعیت اقتصادی - اجتماعی	درگیری تحصیلی	۰/۷۲	۲/۲۱	* P<۰/۰۵
توانایی شناختی	اشتیاق تحصیلی	۰/۶۹	۲/۱۴	* P<۰/۰۵
وضعیت اقتصادی - اجتماعی	اشتیاق تحصیلی	۰/۸۱	۲/۰۱	* P<۰/۰۵
اشتیاق تحصیلی	درگیری تحصیلی	۰/۷۴	۲/۱۱	* P<۰/۰۵
توانایی شناختی (به واسطه اشتیاق تحصیلی)	درگیری تحصیلی	۰/۵۳	۲/۰۱	* P<۰/۰۵
وضعیت اقتصادی - اجتماعی (به واسطه اشتیاق تحصیلی)	درگیری تحصیلی	۰/۵۹	۲/۰۳	* P<۰/۰۵

گروه‌بندی شاخص‌ها	اختصار	الگو ساختاری	برآزش قابل قبول
شاخص‌های برآزش مطلق	X2	۰/۰۷	بیشتر از ۰/۵
	GFI	۰/۹۱۳	نزدیک به ۱
	AGFI	۰/۸۲۲	نزدیک به ۱
شاخص‌های برآزش تطبیقی	TLI	۰/۹۳۶	بیشتر از ۰/۹۰
	NFI	۰/۹۲۰	بیشتر از ۰/۹۰
	CFI	۰/۹۱۱	بیشتر از ۰/۹۰
	IFI	۰/۹۳۴	بیشتر از ۰/۹۰
شاخص‌های برآزش مقتصد	PNFI	۰/۶۷۲	بیشتر از ۰/۵
	RMSEA	۰/۰۴۳	کمتر از ۰/۸
	X2/df	۹۳۲/۲	بین ۱ تا ۵

بحث و نتیجه‌گیری

ماریا فال و رابرت (۲۰۱۲)، گاتفرید و همکاران (۱۹۹۸)، صمدپور (۱۳۸۵) همخوانی داشت و با مطالعه کانل (۱۹۹۵) همسویی نداشت. دانش‌آموزانی که از لحاظ اجتماعی - اقتصادی در شرایط بهتری قرار دارند به دلیل دسترسی به امکانات بهداشتی و آموزشی از نظر روانی و مادی مشکلات کمتری داشته و بیشترین توجه و تمرکز خود را صرف تحصیل می‌کنند و مشغولیت کمتری نسبت به موضوعات حاشیه‌ای و رفع نیازهای اولیه زندگی دارند و از نظر تحصیلی رشد بیشتری خواهند داشت و در نتیجه درگیری تحصیلی بیشتری با موضوعات درسی خواهند داشت. از سویی ممکن است والدین طبقات اجتماعی - اقتصادی بالا ممکن است نگرش‌های مثبتی در خصوص یادگیری و آموزش در فرزندانشان ایجاد کنند و این زمینه را برای درگیری تحصیلی بیشتر فراهم سازد. همچنین خانواده‌های دارای جایگاه اقتصادی - اجتماعی بالا برای پیشرفت فرزندان خود اهمیت زیادی قائل هستند. آنان اغلب با مدرسه و معلم و وضعیت تحصیلی فرزندان خود در ارتباط بوده و مدام میزان درگیری تحصیلی فرزندان خود را ترغیب می‌کنند.

ضرایب اثرات مستقیم توانایی شناختی بر درگیری تحصیلی معنی‌دار بود. نتایج این مطالعه تا حدودی با پژوهش اقدامی و یوسفی (۱۳۹۷) همسویی داشت. در تبیین این موضوع باید اشاره کرد که از طریق توانایی‌های شناختی می‌توان اطلاعات تازه را با اطلاعات قبلی ترکیب کرد و در حافظه درازمدت ذخیره‌سازی نمود و در نتیجه از اطلاعات اندوخته شده در یادگیری استفاده بهتری کرد. از سویی دانش‌آموزان دارای توانایی شناختی از استراتژی‌های خود نظم‌جویی، مشارکت در یادگیری، فرآیند تحلیل و بررسی عمیق راهبردها و تمایل برای به چالش کشیدن موقعیت یادگیری بیشتر استفاده می‌کنند و همین امر نیز موجب درگیری تحصیلی بیشتر در فراگیران می‌شود. البته سطوح پردازش شناختی نیز می‌تواند نتایج متفاوتی داشته باشد همان‌طور که ملتفت و رنجیر (۱۳۹۴) اشاره می‌کنند راهبردهای شناختی سطحی در مقایسه با راهبردهای شناختی عمیق، به پیشرفت و درگیری تحصیلی پایین‌تری منجر می‌شود.

ضرایب اثرات مستقیم وضعیت اجتماعی - اقتصادی بر درگیری تحصیلی معنی‌دار بود. نتایج این پژوهش با مطالعات برندز (۱۹۹۵)،

یک مؤسسه غیرقابل درک می‌نگرند و اهمیت کمتری به اینکه فرزندانشان عملکرد تحصیلی خوب داشته باشند نشان می‌دهند، لذا میزان اشتیاق و انگیزه فرزندان آنان به تحصیل کمتر می‌باشد.

ضرایب اثرات مستقیم اشتیاق تحصیلی بر درگیری تحصیلی معنی‌دار بود. نتایج این مطالعه با پژوهش اسلامی و همکاران (۱۳۹۵) همسویی داشت. اشتیاق تحصیلی موجب مشارکت مؤثر در فعالیت‌های کلاس و مدرسه، سازش یافتگی بیشتر با فرهنگ مدرسه و رابطه مناسب با معلمان و سایر دانش‌آموزان می‌شود و این امر باعث می‌شود که فراگیران با موضوعات تحصیلی و تکالیف مدرسه درگیری بیشتری پیدا کنند و به تبع آن درگیری تحصیلی در آنان افزایش یابد. دانش‌آموزانی که از راهبردهای شناختی و فراشناختی بیشتری استفاده می‌کنند پایداری بیشتری در تکالیف و یادگیری نشان می‌دهند و این تداوم و استمرار در تکالیف آنان را به سمت موفقیت بیشتر سوق می‌دهد و احساس موفقیت بیشتر، اشتیاق و انگیزه مضاعفی در آنان به وجود می‌آورد.

ضرایب اثرات غیرمستقیم توانایی شناختی به واسطه اشتیاق تحصیلی بر درگیری تحصیلی معنی‌دار بود. استفاده از توانایی‌های شناختی مثل مرور ذهنی، یادداشت‌برداری، خلاصه نویسی، حل مسئله و... باعث افزایش توانمندی و قدرت یادگیری بیشتر فراگیران و همچنین موجب کاربست بهتر مطالب شده و در نتیجه انگیزش و اشتیاق بیشتر به تحصیل در دانش‌آموزان ایجاد می‌شود، لذا استراتژی‌های شناختی از طریق تمایل و اشتیاق به یادگیری نمود و جلوه‌ی بیشتری در درگیری تحصیلی می‌یابند.

توانایی شناختی می‌تواند به عنوان یک استراتژی خود نظم‌جویی زمینه را جهت مشارکت بیشتر در یادگیری، فرآیند تحلیل و بررسی عمیق راهبردها و تمایل برای به چالش کشیدن موقعیت یادگیری برای فراگیران فراهم سازد و قاعدتاً موضوعات آموزشی جذاب و چالش‌انگیز، شوق و تمایل بیشتری در یادگیرندگان ایجاد کرده و آنان را به چالش و درگیری تحصیلی بیشتر سوق می‌دهد.

ضرایب اثرات غیرمستقیم وضعیت اجتماعی - اقتصادی به واسطه اشتیاق تحصیلی بر درگیری تحصیلی معنی‌دار بود. استفاده از امکانات و وسائل کمک آموزشی موجب می‌شود تا فراگیران از روش‌های مختلفی برای یادگیری استفاده کنند و در نتیجه تمایل

ضرایب اثرات مستقیم توانایی شناختی بر اشتیاق تحصیلی معنی‌دار بود. نتایج این مطالعه تا حدودی با پژوهش اقدامی و یوسفی (۱۳۹۷) همسویی داشت. فراگیرانی که توانایی شناختی بالاتری دارند از خصوصیات همچون انعطاف‌پذیری بیشتر در حل مسئله، ارجحیت کار سخت، مقابله مثبت در برابر شکست و استفاده بیشتر از راهبردهای فراشناخت برخوردار می‌باشند که این امر متقابلاً موجب تمایل بیشتر در مقوله یادگیری و تحصیلی می‌شود و اشتیاق تحصیلی و آفری را در فراگیران در پی خواهد داشت.

راهبردها و توانایی‌های شناختی باعث ایجاد مهارت‌هایی مثل تمرین و تکرار، طبقه‌بندی و گروه‌بندی معنایی مطالب، بسط و گسترش معنایی مطالب می‌شود و همچنین فرآیند یادسپاری و یادآوری را تسهیل نموده و سطح برانگیختگی را بالا برده و میزان اشتیاق و انگیزش تحصیلی فراگیران را افزایش می‌دهد.

ضرایب اثرات مستقیم وضعیت اجتماعی - اقتصادی بر اشتیاق تحصیلی معنی‌دار بود. نتایج این پژوهش تا حدودی با مطالعات شیخ-الاسلامی و کریمیان‌پور (۱۳۹۷)، نکاوند و همکاران (۱۳۹۷)، مومنی و همکاران (۱۳۹۶) گوئز و کازو (۲۰۱۵) و ریس و همکاران (۲۰۱۲) همخوانی داشت.

اکلس، ویگفیلد و شیفل^۱ (۱۹۹۸) معتقد هستند در خانواده‌های متعلق به جایگاه اجتماعی - اقتصادی بالا فعالیت‌هایی وجود دارند که تفکر کودکان را تحریک می‌کند، به علاوه در این خانواده، کامپیوتر، کتاب‌های کمک آموزشی و غیرآموزشی، پازل و... به چشم می‌خورد و والدین برای رشد شناختی فرزندان‌شان سرمایه‌گذاری کرده و برای یادگیری آنها وقت بیشتری صرف می‌کنند. لذا این امر موجب اشتیاق تحصیلی بیشتری در بین دانش‌آموزان می‌شود.

در خانواده‌های با وضعیت اجتماعی - اقتصادی بالا، والدین علاوه بر تشویق فرزندان به درس خواندن و مدرسه رفتن مشارکت فعالتری در ترغیب فرزندان خود به یادگیری دارند از جمله درباره فواید تحصیل و باسواد شدن، زیاد صحبت می‌کنند در مورد اهمیت آن‌چه در مدرسه می‌آموزند با فرزندانشان گفتگو می‌کنند و در خصوص نتایج بلندمدت تحصیل که ممکن است در آینده برای فرزندانشان در پی داشته باشد با آنان صحبت می‌کنند. اما خانواده‌های دارای جایگاه اقتصادی - اجتماعی پایین، والدین به مدرسه به عنوان

1. Eccles, Wigfield & Schiefele

بیشتری در راه کسب اطلاعات از خود نشان دهند، بنابراین اشتیاق و تمایل بیشتر نیز باعث درگیری تحصیلی بیشتر می‌شود.

در این پژوهش از بررسی ماتریس همبستگی و مدل‌یابی مسیر برای تعیین روابط احتمالی علی میان متغیرهای برون‌زا و میانی در تبیین درگیری تحصیلی استفاده شد. درگیری تحصیلی مثل دیگر پدیده‌های روانشناختی ماهیتی پیچیده و چندبعدی دارد، نه تنها از ابعاد پیچیده‌ای برخوردار است بلکه عوامل زیادی بر روی آن تأثیر می‌گذارد.

این پژوهش هم به لحاظ نظری و هم به لحاظ کاربردی حائز اهمیت است. در زمینه نظری، شناسایی متغیرهای تأثیرگذار بر درگیری تحصیلی می‌تواند به گسترش دانش درباره‌ی این سازه کمک کند. از نظر کاربردی نیز با توجه به رابطه بین متغیرها و نقش آنها در درگیری تحصیلی، بهتر است در محیط‌های آموزشی شرایطی فراهم شود تا به متغیرهای تأثیرگذار بیشتر توجه شود.

نهایتاً پیشنهاد می‌شود که پژوهش‌های طولی در رابطه با درگیری تحصیلی انجام شود تا بهتر بتوان به بررسی روابط علت و معلولی بین متغیرها پرداخت. همچنین پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آتی به بررسی پیامدهای درگیری تحصیلی مثل پیشرفت تحصیلی، سلامت روانی و... پرداخته شود تا در پرتو نتایج حاصله بتوان به بهبود هرچه بهتر و مناسب‌تر آموزش کمک کرد.

از محدودیت‌های این پژوهش می‌توان به این موارد اشاره کرد، از جمله این که در مدل ساختاری مذکور به سه بعد وضعیت اجتماعی - اقتصادی، توانایی شناختی و اشتیاق تحصیلی پرداخته شده و به دیگر ابعاد توجه نشده است. این الگو صرفاً در بین دانش‌آموزان دختر متوسطه دوم شهر رومشگان صورت گرفته است و از نظر تعمیم‌پذیری باید جانب احتیاط را رعایت کرد و اطلاعات مورد نیاز از طریق خودگزارشی به دست آمده است.

منابع

- ابراهیم‌پور، داود؛ پورجلی، ربابه، رضانی ممقانی، روح‌انگیز (۱۳۹۱). بررسی رابطه عوامل اجتماعی - اقتصادی با سلامت اجتماعی دبیران مقطع راهنمایی و متوسطه شهرستان آذرشهر. *مطالعات جامعه‌شناسی*، ۴ (۱۴)، ۴۷-۶۷.
- اقدامی، زهرا؛ یوسفی، فریده (۱۳۹۷). رابطه بین نیازهای اساسی روانشناختی و درگیری تحصیلی با واسطه خودکارآمدی. *مطالعات روانشناسی تربیتی*، ۱۵ (۲۹)، ۳۷-۷۲.

پرویز، کورش؛ شریفی، مسعود (۱۳۹۰). رابطه راهبردهای شناختی و فراشناختی با میزان موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان شهری و روستایی مقطع متوسطه. *فصلنامه راهبردهای آموزش*، ۴ (۶)، ۶-۱.

نمره، سولماز؛ خضری مقدم، نوشیروان (۱۳۹۴). رابطه بین اهداف پیشرفت و خودکارآمدی تحصیلی: نقش میانجی درگیری تحصیلی. *راهبردهای آموزش در علوم پزشکی*، ۹ (۱)، ۱۳-۲۰.

جوادی علمی، لیلا؛ اسدزاده، حسن؛ دلاور، علی؛ درتاج، فریبرز (۱۳۹۷). مدل علی اشتیاق تحصیلی بر اساس خودکارآمدی و کمک طلبی با میانجی‌گری سرزندگی تحصیلی. *مجله تحقیقات علوم رفتاری*، ۱۶ (۲)، ۱۶۷-۱۶۲.

زرننگ، رضاعلی (۱۳۹۱). *رابطه‌ی سبک‌های یادگیری و درگیری تحصیلی با عملکرد تحصیلی دانشجویان دانشگاه فردوسی مشهد*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده روانشناسی، دانشگاه فردوسی مشهد.

شیخ‌الاسلامی، علی؛ کریمیان‌پور، غفار (۱۳۹۷). پیش‌بینی اشتیاق تحصیلی دانش‌آموزان بر اساس حمایت تحصیلی و جو روانی - اجتماعی کلاس. *راهبردهای شناختی در یادگیری*، ۶ (۱۰)، ۹۵-۱۱۱.

صمدپور، نغمه (۱۳۸۵). *بررسی تأثیر وضعیت اقتصادی - اجتماعی خانواده بر پیشرفت تحصیلی فرزندان آنها*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته مدیریت آموزشی، دانشکده علوم تربیتی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد رودهن.

عباسی، مسلم؛ اعیادی، نادر؛ شفیعی، هادی؛ پرانی، ذبیح (۱۳۹۴). نقش بهزیستی اجتماعی و سرزندگی تحصیلی در پیش‌بینی اشتیاق تحصیلی دانشجویان پرستاری. *راهبردهای آموزش در علوم پزشکی*، ۹ (۱)، ۴۹-۵۴.

عقبلی، سیدمجتبی (۱۳۹۴). بررسی رابطه بین سرسختی روانشناختی با انگیزش پیشرفت و کیفیت زندگی دانشگاه. *مجله علوم روانشناختی*، ۱۴ (۵۳)، ۴۰-۵۴.

ملفت، قوام؛ رنجبر، زهره (۱۳۹۴). پیش‌بینی اهمالکاری تحصیلی بر اساس ویژگی‌های شخصیت و با واسطه‌گری راهبردهای خودگردانی. *مجله علوم روانشناختی*، ۱۴ (۵۳)، ۵۵-۷۴.

مومنی، خدامراد؛ عباسی، مسلم؛ پرانی، ذبیح؛ بگیان کوله مرز، محمدجواد (۱۳۹۶). نقش هیجان‌پذیری و جو عاطفی خانواده در پیش‌بینی اشتیاق تحصیلی دانش‌آموزان. *راهبردهای شناختی در یادگیری*، ۵ (۸)، ۱۵۹-۱۸۲.

- Meece, J.L (1997). *Child and adolescent development for educators*. New York: MvGraw-Hill.
- National Research Council and Institute of Medicine (2004). *Engaging Schools: Fostering High School Students' Learning*. National Academy Press, Washington, DC.
- Pietarinen, J., Soini, T., & Pyhalto, K (2014). Students emotional and cognitive engagement as the determinants of well-being and achievement in school. *International Journal of Educational Research*, 67, 40-51.
- Reyes, R., Brackett, A., Rivers, E., White, M., & Salovey, P (2012). Emotion skills as a protective factor for risky behaviors among college students. *Journal of Educational Psychology*, 104 (3), 700-712.
- Shettleworth, S.J (2010). *Cognition, Evolution, and Behavior*. 2nd ed. New York: Oxford University Press.
- نجاتی، وحید (۱۳۹۲). پرسشنامه توانایی‌های شناختی: طراحی و بررسی خصوصیات روان‌سنجی. فصلنامه تازه‌های علوم شناختی، ۱۵ (۲)، ۱۹-۱۱.
- نکاوند، مهراوندخت؛ جعفری، پیروش؛ آراسته. حمیدرضا (۱۳۹۷). اشتیاق تحصیلی دانشجویان علوم پزشکی و نقش محیط یاددهی و یادگیری در آن. *مجله علوم پزشکی دانشگاه آزاد اسلامی*، ۲۸ (۱)، ۶۵-۵۸.
- Bronfenbrenner, U. (1995). Educational and social bonding to school. *British Journal of Sociology of Education*, 16 (3), 327-351.
- Borkowski, J.G., & Thrope, P.K (1994). *Self-regulation and motivation: A life span perspective on under achievement*. In D.H. Schunk & B.J. Zimmerman (Eds.), *Self-regulation of learning and performance* (P:45-73). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Closson, L.M., & Boutilier, R.R (2017). Perfectionism, academic engagement, and procrastination among undergraduates: The moderating role of honors student status. *Learning and Individual Differences*, 57, 157-162.
- Connel, J.P., Halpern-Felsher, B.L., Clifford, E., Crinchlow, W., & Usinger, P (1995). Hanging in there: Behavioral, Psychological, and Contextual factors affecting whether African-American adolescents stay in high school. *Journal of Adolescent Research*, 10 (1), 41-63.
- Dukas, R. (2004). Evolutionary biology of animal cognition. *Annual Review of Ecology, Evolution, and Systematic*, 35, 347-374.
- Eccles, J., Wigfield, A., & Schiefele, V (1998). *Motivation to succeed*. In W. Damon (series Ed) & N. Eisenberg (vol. Ed), *Handbook of child psychology: Social, emotional and personality development* (P 1017-1095). New York: Wiley.
- Fredericks, J. A., Blumenfeld, P. C., & Paris, A. H (2004). School engagement: Potential of the concept, state of the evidence. *Review of Educational Research*, 74 (1), 591-609.
- Fredricks, A. J (2015). *Academic Engagement*. Elsevier Ltd. Connecticut College, New London, CT, USA.
- Gottfried, A.E., Fleming, J.S., & Gottfried, A.W (1998). Role of cognitively stimulating home environment on children's academic achievement. *Child Development*, 69 (5), 1460-1469.
- Gunuc, S., & Kuzu, A (2015). Confirmation of Campus-Class-Technology Model in student engagement: A path analysis. *Computers in Human Behavior*, 48 (2), 114-125.
- Kuh George, D (2010). What we're learning about student engagement from nse: benchmarks for effective educational practices. *The Magazine of Higher Learning*, 35 (2), 24-32.
- Maria Fall, A., Roberts, G (2012). High school dropouts: Interactions between social contexts, self-perceptions, school engagement, and student dropouts. *Journal of Adolescence*, 35 (4), 787-798.